

Digital delaktighet och flexibelt lärande i folk- bildningen 2014

Sammanfattning

Digital delaktighet och flexibelt lärande är naturliga delar av folkbildningsuppdraget i folkhögskolor och studieförbund. Digitaliseringens inverkan på samhället och medborgarna påverkar förutsättningarna för folkbildningsarbetet. Digital delaktighet blir alltmer en förutsättning för att kunna utöva medborgarskapet. Den digitala tekniken erbjuder nya pedagogiska och metodiska möjligheter och öppnar för fler att delta i folkbildningsverksamheten.

Folkbildningsrådet har under lång tid haft en främjanderoll i förhållande till den pedagogiska it-användningen i folkbildningens organisationer. Regeringen har från 2009 och framåt gett Folkbildningsrådet i uppdrag att särskilt främja arbetet för digital delaktighet, flexibelt lärande och flexibla former för nätpedagogik vid folkhögskolor och studieförbund. I regeringens riktlinjer för 2014 angavs att Folkbildningsrådet ska inom ramen för Folkbildningsnätet, tillsammans med andra lämpliga åtgärder, göra särskilda insatser för att öka den digitala delaktigheten vid folkhögskolor och studieförbund.

Folkbildningsrådet har avsatt 8 500 tkr ur folkbildningsanslaget för att stimulera utveckling av arbetet med digital delaktighet och flexibelt lärande i studieförbund och folkhögskolor. Under året har drygt hälften av medlen, 4 500 tkr använts för att genomföra ett rådslag om den digitala utvecklingen i folkbildningen. Den andra hälften av medlen har använts för fortbildningsinsatser och kunskapsuppbyggnad samt stöd för utveckling av Folkbildningsnätet.

Rådslag 2014 har syftat till att

- identifiera och undanröja hinder för folkbildningens arbete med digital delaktighet och flexibelt lärande,
- stimulera strategisk planering för digital utveckling i folkbildningsorganisationerna samt
- ge underlag för kommande beslut i Folkbildningsrådet ifråga om översyn av statsbidragsvillkor samt stödformer för digital utveckling i folkbildningen.

Rapporterna från rådslagen i studieförbunden och folkhögskoleregionerna ger tydlig signal om behovet av ett digitalt kompetenslyft och resurser för att möjliggöra en bred satsning på detta. De dominerande synpunkterna ifråga om digital utveckling i folkbildningen kan utifrån insända rapporter från rådslagen i studieförbund och folkhögskolor sammanfattas enligt följande:

- Digitalt kompetenslyft
- Behovsanpassat tekniklyft
- Långsiktig planering och eget ansvar
- Kunskaps- och erfarenhetsutbyte
- Gemensamma mänskliga och materiella resurser – olika syn på Folkbildningsnätet
- Ekonomiska resurser
- Statsbidragssystemen ska främja digitalisering

Innehåll

Bakgrund och förutsättningar	4
Resultat av Rådslag 2014 om digital utveckling i folkbildningen	6
Digitalt kompetenslyft	6
Behovsanpassat tekniklyft	7
Långsiktig planering och eget ansvar	7
Kunskaps- och erfarenhetsutbyte	7
Gemensamma mänskliga och materiella resurser – olika syn på Folkbildningsnätet	8
Ekonomiska resurser	8
Statsbidragssystemen ska främja digitalisering	8
Fortbildning och kunskapsuppbyggnad	10
Fortbildning	10
Nättidningen re:flex.....	10
Digidel-nätverket	11
Utveckling av Folkbildningsnätet	12

Bakgrund och förutsättningar

Digitaliseringens inverkan på samhället och medborgarna påverkar förutsättningarna för folkbildningsarbetet. Digital delaktighet blir alltmer en förutsättning för att kunna utöva medborgarskapet och därmed en central demokratisk angelägenhet. Den digitala tekniken erbjuder nya pedagogiska och metodiska möjligheter och öppnar för fler att delta i folkbildningsverksamheten.

Folkbildningsrådet har under lång tid haft en främjanderoll i förhållande till den pedagogiska it-användningen i folkbildningens organisationer. Regeringen har från 2009 och framåt gett Folkbildningsrådet i uppdrag att särskilt främja arbetet för digital delaktighet, flexibelt lärande och flexibla former för nätpedagogik vid folkhögskolor och studieförbund. Folkbildningsrådet fick detta uppdrag angivet i regeringens riktlinjer efter nedläggningen av den statliga myndigheten Nationellt centrum för flexibelt lärande (CFL) 2008.

Folkbildningsrådet blev 1996 huvudman för Folkbildningsnätet efter beslut att anta erbjudandet från regeringen via den statliga Distansutbildningskommittén (DUKOM) om projektstöd till etablering och drift av ett gemensamt elektroniskt nätverk för folkhögskolor och studieförbund, Folkbildningsnätet. Folkbildningsnätet, som helt finansierades med särskilda statliga projektmedel fram till 2002, utgjorde hemvist och nav för den projektverksamhet med distansmetoder i folkhögskolor och studieförbund som inleddes

1995 och därefter obrutet pågått i olika former och i olika omfattning till dags dato.

Folkbildningsnätet blev från 2002 ett medlemsuppdrag inom Folkbildningsrådet på begäran av alla tre medlemmarna, och driften av nätet kom därefter att finansieras från folkbildningsanslaget. Utvecklingsarbetet kring Folkbildningsnätet fick fortsatt projektfinansiering. I enlighet med organisationsbeslutet för Folkbildningsrådet 2013 överflyttades huvudmannskapet för Folkbildningsnätet till medlemmarna. Från 1 juli 2014 är den nybildade organisationen Folkhögskolornas Serviceorganisation (FSO) ansvarig för drift och utveckling av Folkbildningsnätet.

Statliga bidrag till lärande med IT-stöd i studieförbund och folkhögskolor under perioden 1995-2014 uppgår totalt till ca 270 miljoner kr.

I regeringens riktlinjer för 2014 angavs att Folkbildningsrådet ska göra särskilda insatser för att öka den digitala delaktigheten vid folkhögskolor och studieförbund inom ramen för Folkbildningsnätet, tillsammans med andra lämpliga åtgärder.

Folkbildningsrådet har avsatt 8 500 tkr ur folkbildningsanslaget för att stimulera utveckling av arbetet med digital delaktighet och flexibelt lärande i studieförbund och folkhögskolor. Under året har drygt hälften av medlen, 4 500 tkr använts för att genomföra rådslag om den digitala utvecklingen i folkbildningen. Detta var i enlighet

med rekommendation från den utvärdering på området som genomfördes under ledning av Martin Burman vid Umeå universitet. Slutrapporten har titeln *Folkbildningens arbete med flexibelt lärande och digital delaktighet* (Folkbildningsrådet 2013)

Utvärderaren gör följande bedömning:

”Resultaten visar att användningen av flexibelt lärande har ökat inom svensk folkbildning jämfört med situationen 2003 och 2006 (Landström, 2004; Mellberg, 2007) men att volymen av flexibelt lärande fortfarande är mycket liten inom svensk folkbildning. Generellt används inte flexibelt lärande på ett systematiskt sätt i studieförbundens cirklar och folkhögskolornas kurser. Det finns dock undantag där verksamheten bygger ett långsiktigt förändrings- och utvecklingsarbete. Jämfört med tidigare studier är det fortfarande så att det är en högre användning av flexibelt lärande inom folkhögskolevärlden än inom studieförbunden. Det är en rik flora av digitala resurser som används i undervisning och administration inom folkbildningen, såväl de som finns inom som utanför Folkbildningsnätet. Det råder stora skillnader i användning av IKT mellan olika folkhögskolor och studieförbundsavdelningar. Det har genomförts många lyckade utvecklingsprojekt de senaste åren men dessa har inte i någon större utsträckning lett till verksamhetsförändringar. Vi kan konstatera att det inte finns någon enkel förklaring till varför utvecklingen av flexibelt lärande inom folkbildningen har gått relativt långsamt och till skillnaden i användning av flexibelt lärande mellan folkhögskolor och studieförbund.”

Sammantaget bekräftar resultaten från denna utvärdering resultaten från tidigare utvärderingar ifråga om den ojämna utvecklingen när det gäller

den pedagogiska användningen av it i verksamheten såväl mellan folkhögskolor och studieförbund som inom dessa båda verksamhetsgrenar. Det finns exempel på folkbildningsorganisationer där projektverksamhet kring flexibelt lärande lett till långsiktig utveckling på området. Ändå bekräftas bilden från tidigare utvärderingar att de lokala projekten i folkbildningen generellt sett i liten grad påverkat verksamheten långsiktigt.

Det finns dock begränsningar i att använda kurser respektive cirklar på distans som enda mått på digital utvecklingsnivå. Ett starkt motiv för att erbjuda flexibla studieformer är att flexibilitet i tid och rum för vissa grupper är en förutsättning för att de ska kunna delta i en kurs eller cirkel. Flexibla studiemöjligheter ger alltså fler människor tillgång till folkbildningens utbud.

Men omfattningen av distansverksamhet är inte den enda variabeln som belyser digital pedagogisk utveckling i en organisation. Insatser i studieförbund och folkhögskolor för att öka den digitala delaktigheten får allt större betydelse. Denna strävan står inte i motsättning till flexibla studier, men har delvis andra utgångspunkter. Digitalt relaterad verksamhet utan distansinslag t ex med it-ovana deltagare vid en allmän kurs på folkhögskola eller i en släktforskningscirkel rapporteras inte som it-relaterad aktivitet så som sker vid distansstudier. Tidigare skarpa gränser mellan när- och distansverksamhet håller på att lösas upp. Förutsättningarna för att erbjuda kurser och cirklar med allt från noll till hundra procent av verksamheten via nätet, baserat på deltagarnas behov, ökar i takt med ökad kompetens hos ledare och deltagare.

Resultat av Rådslag 2014 om digital utveckling i folkbildningen

Rådslag 2014 har syftat till att

- identifiera och undanröja hinder för folkbildningens arbete med digital delaktighet och flexibelt lärande,
- stimulera strategisk planering för digital utveckling i folkbildningsorganisationerna samt
- ge underlag för kommande beslut i Folkbildningsrådet ifråga om översyn av statsbidragsvillkor samt stödformer för digital utveckling i folkbildningen.

Resurspersoner i varje studieförbund och i tio folkhögskoleregioner har utsetts i samråd med medlemmarna med uppdrag att samordna arbetet. Fysiska och digitala rådslagsaktiviteter har genomförts utifrån SWOT-analyser (styrkor, svagheter, möjligheter, hot). Resurspersonerna har rapporterat de viktigaste resultaten från rådslagen utifrån ett frågeformulär som fokuserat på följande tre områden:

- arbetet för digital delaktighet
- pedagogisk utveckling med stöd av ny teknik
- statsbidragsvillkor och digital utveckling inklusive behov av stöd

En nationell rådslagskonferens genomfördes i Stockholm den 20 november med ca 160 deltagare. Konferensen innehöll omvärldsblick ur ett regionalt, nationellt och EU-politiskt perspektiv samt summering och fördjupad diskussion kring rådslagets teman. En avslutande träff med resurspersonerna genomfördes följande

dag i syfte att samla och analysera synpunkterna från gruppamtalen på konferensen som komplettering till de inlämnade rapporterna.

De dominerande synpunkterna ifråga om digital utveckling i folkbildningen kan utifrån insända rapporter från rådslagen i studieförbund och folkhögskolor sammanfattas enligt följande:

- Digitalt kompetenslyft
- Behovsanpassat tekniklyft
- Långsiktig planering och eget ansvar
- Kunskaps- och erfarenhetsutbyte
- Gemensamma mänskliga och materiella resurser – olika syn på Folkbildningsnätet
- Ekonomiska resurser
- Statsbidragssystemen ska främja digitalisering

Digitalt kompetenslyft

Digitalt kompetenslyft för verksamma i studieförbund och folkhögskolor är det mest genomgående behovet som lyfts fram i rapporterna från både studieförbund och folkhögskolor. Det är fråga om ett flertal olika åtgärder och former för fortbildning inom ramen för ett kompetenslyft. Trygghet i en pedagogisk roll som innefattar digitala verktyg framstår som grundläggande. Bland olika behov som nämns finns bland annat: generell digital kompetens hos all personal, generell och specifik nätpedagogisk kompetens, implementering av digitala verktyg i nätkurser/cirklar, förmåga att möta särskilda

behov hos vissa målgrupper, t ex deltagare med olika funktionsnedsättningar, särskilda spetsutbildningar nämns också. Insatserna bör utifrån en behovsanalys och prioritering riktas till olika målgrupper i verksamheten med utgångspunkt i organisationens strategiska verksamhetsplanering. Det är fråga om fortbildning i flexibla pedagogiska former och med varierande tidsåtgång. Självtudiematerial via Folkbildningsnätet föreslås också tas fram som komplement.

Digitaliseringskommissionen har 2014 i ett delbetänkande föreslagit ett digitalt kompetenslyft för lärare och skolledare i det offentliga skolväsendet. Folkbildningsrådet har i remissvar påtalat motsvarande behov för verksamma i folkhögskolor och studieförbund.

Behovsanpassat tekniklyft

Den tekniska infrastrukturen både ifråga om utrustning och nätkapacitet varierar inom folkhögskolor och studieförbund och utgör ibland ett hinder för den pedagogiska utvecklingen. Det påtalas hur viktigt det är att tekniken faktiskt fungerar för cirkelledaren eller läraren. Bland studieförbunden diskuteras behovet av att ha tillgång till internet av god kapacitet och övrig infrastruktur i alla lokaler i kombination med tekniktrygga ledare. För att nå grupper utanför tätorterna krävs en kraftfull utbyggnad av bredband på landsbygden och mindre orter. Bredbandsbehovet aktualiseras också av folkhögskolor.

Det framhålls att teknikinköp ska baseras på behovsanalys i organisationen utifrån en IT-strategi och att det finns tillgång till god teknisk kompetens vid beslut som inköp av utrustning och internetanslutning. Bland folkhögskolorna diskuteras möjligheten att Folkhögskolornas Serviceorganisation kan ställa teknisk kompetens och support till skolornas förfogande och även kunna svara för gemensam upphandling av teknik.

Långsiktig planering och eget ansvar

Behovet av att folkbildningsorganisationerna tar fram långsiktiga och hållbara planer och satsningar för digital verksamhetsutveckling kopplat till folkbildningsuppdraget framhålls. Ledningarnas roll att genom prioriteringar skapa förutsättningar för både planering och genomförande lyfts fram. Från flera organisationer uttrycks självkritik för brister ifråga om detta. Några exempel är avsaknaden av nätpedagogik i cirkelledarutbildningar, både egna och studieförbundsgemensamma, liksom olösta problem med att korrekt kunna rapportera distanscirkelar i det egna rapporteringssystemet. Samtidigt nämns det särskilt bland studieförbunden att rådslagsaktiviteterna har stimulerat och kopplats samman med en intern strategisk utvecklings- och planeringsprocess som involverar ledningsnivån.

Bland folkhögskolorna betonas också betydelsen av deltagande från ledningsnivån. Den särskilda rektorsfortbildningen 2.0 om digital utveckling och flexibelt lärande framhålls som ett framgångsrikt exempel på att kunskapshöjning hos rektorer ökar förutsättningarna för ett aktivt ledarskap för digital och pedagogisk utveckling i folkhögskolan. Samtidigt finns det folkhögskolor som inte alls deltagit i rådslaget med tidsbrist som orsak.

Kunskaps- och erfarenhetsutbyte

Det finns en insikt både bland folkhögskolor och studieförbund att det nätpedagogiska kunskaps- och erfarenhetsutbytet behöver öka. Efter många år av pedagogiskt utvecklingsarbete finns personer med både generell och specifik kompetens och erfarenheter som kan vara strategiskt värdefulla också utanför den egna folkhögskolan eller studieförbundsensheten. Bland studieförbunden ligger tonvikten på att i första hand finna organisationsformer för detta utbyte inom det egna förbundet. Bland folkhögskolorna lyfts samarbetet

mellan skolorna fram för att möjliggöra samverkan både på nationell och regional nivå. Tanken att vissa skolor kan gå före och vara en resurs för andra finns med i svaren. Möjligheten att organisera detta genom att utse särskilda nätpedagogiska mentorer/resurspersoner nämns.

Gemensamma mänskliga och materiella resurser – olika syn på Folkbildningsnätet

Behovet av att ta tillvara gemensamma mänskliga och materiella resurser i form av t ex resurspersoner/mentorer och digitala pedagogiska kunskapsbanker och verktyg betonas starkast bland folkhögskolorna och sätts ofta i relation till Folkbildningsnätet. Det finns en tydlig skillnad mellan folkhögskolor och studieförbund i synen på Folkbildningsnätet.

Folkbildningsnätet har från 2002 till 1 juli 2014 varit ett gemensamt medlemsuppdrag till Folkbildningsrådet från Folkbildningsförbundet, RIO och SKL. Folkbildningsnätet har under den perioden byggt upp en pedagogisk resursbank som både består av pedagogiskt material, inklusive UR:s program och olika nätpedagogiska verktyg samt nättidningen re:flex. Folkbildningsnätet med ca 30 000 användare, främst på folkhögskolor, har FirstClass som kommunikationsplattform.

Ansvaret för drift och utveckling av Folkbildningsnätet ligger sedan 1 juli 2014 hos Folkhögskolornas Serviceorganisation (FSO). Uppslutningen bakom Folkbildningsnätet som gemensam pedagogisk mötesplats förefaller vara stark inom folkhögskolan, även om flera uttrycker kritik mot programmet FirstClass som pedagogiskt verktyg och efterlyser alternativ.

Studieförbunden ser inte Folkbildningsnätet som ett alternativ. Särskilt FirstClass nämns i negativa ordalag. Studieförbunden betonar i stället insatser för digital utveckling inom det egna förbundet, t ex i fråga om metoder och material, vissa förordar skapandet av någon form av kunskapsbank och mötesplatser i samarbete

mellan studieförbund. Grunden till att studieförbunden avvisar de pedagogiska resurserna på Folkbildningsnätet framgår inte, men är ett faktum.

Flera studieförbund pekar på samarbete med föreningar och medlemsorganisationer som en framgångsfaktor. Digidel-samarbetet nämns som modell för samverkan med organisationer utanför folkbildningen.

Ekonomiska resurser

Det finns förväntningar på förstärkt ekonomiskt stöd via statsbidraget för att få fram resurser till de satsningar man vill göra. Vissa pekar även på möjligheten att söka EU-medel. I folkhögskolornas fall betonas både behovet av resurser för den enskilda skolans digitala utveckling och att det finns samlade resurser för kollektiva insatser som samordnas organisatoriskt på nationell och ibland på regional nivå, t ex för fortbildning och för utveckling av digitala pedagogiska resurser.

Studieförbunden ser också behov av förstärkta resurser för t ex metod- och materialutveckling, men vill i första hand att resurser för detta tillförs varje studieförbund som själv avgör hur medlen används. Resursproblematiken aktualiseras även bland studieförbunden kopplat till att verksamhetsformer som Annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram, som kan inbegripa nyskapande arbetsformer, t ex drop-in-verksamhet eller uppsökande verksamhet, ger lägre ersättning än studiecirkeln. Några förbund efterlyser en ny verksamhetsform.

Statsbidragssystemen ska främja digitalisering

Det finns allmänt en önskan om att statsbidragssystemen för studieförbund och folkhögskolor ska främja en digitalisering av folkbildningsverksamheten. Det finns ingen samsyn kring huruvida det i statsbidragsvillkoren ska finnas tvingande moment kopplat till digital

verksamhet, t ex att verksamheten ska innehålla en viss andel distanskurser eller distanscirklar för att fullt statsbidrag ska utgå. Däremot är det tydligt att man allmänt vill se en ”normalisering” av digital verksamhet, där digital folkbildning inte betraktas som en ”avvikelse” utan som en

självklarhet i dagens digitala samhälle. Det finns också en önskan om en ökad begreppsmässig tydlighet ifråga om begrepp som digital delaktighet och flexibla lärförmer.

Fortbildning och kunskapsuppbyggnad

Fortbildning

Folkbildningsrådet har genomfört två kurser i Nätpedagogik för folkbildare (8 veckor). Sammanlagt har ett 40-tal deltagare gått kurserna under året. Ett flertal kortare aktiviteter som syftar till att inspirera till pedagogisk it-användning har genomförts i samband med t ex regionala samlingar.

Ett fortbildningsmaterial kring nätpedagogik och användning av digitala verktyg har tagits fram med utgångspunkt i ett urval av viktiga projekterfarenheter samt artiklar och filmer i nättidningen re:flex från de senaste fem årens särskilda utvecklingsinsatser.

En andra omgång av den framgångsrika satsningen på Rektorsfortbildning 2.0 har startats under året. Målgruppen för denna riktade utbildningsinsats är rektorer vid folkhögskolor. Ledningsnivåns betydelse för långsiktigt hållbar digital skolutveckling har belysts bland annat i tidigare utvärderingar. Ett centralt inslag i utbildningen är utarbetandet av lokala handlingsplaner för digital pedagogisk utveckling vid den egna folkhögskolan. Den första omgången av utbildningen startade under 2013 och avslutades under året. Ett tjugotal rektorer har deltagit i respektive utbildningsomgång.

Studieförbunden har genomfört ett mindre antal kurser och inspirationstillfällen utifrån det gemensamma studiematerial som togs fram 2012.

Kunskapsuppbyggnaden har stimuleras genom mötesplatser kring digital delaktighet och flexibelt lärande. Under året har folkhögskolorna haft regionala rådslag och studieförbunden haft egna rådslagsprocesser om digital utveckling. Dessa ledde fram till ett välbesökt nationellt rådslag om digital utveckling i folkbildningen i Stockholm den 20 november.

Nättidningen re:flex

Nättidningen re:flex har rollen att sprida erfarenheter inom folkbildningen och att förmedla nyheter inom området flexibelt lärande, nätpedagogik och öppna lärresurser.¹ Nättidningen publicerar artiklar, reflektioner, tips, filmreportage med konkreta exempel på hur folkbildningen och andra arbetar med flexibelt lärande och digital delaktighet. Kopplat till nättidningen finns en blogg, en Facebooksida och ett Twitterkonto. re:flex samordnas av en redaktör och har en redaktion på tre personer. Nättidningen publiceras i samverkan med Folkbildningsnätet. re:flex är kopplat till Folkbildningsnätets pedagogiska resurser där resultat av tidigare projektsatningar kring flexibelt lärande är publicerade.

¹ <http://www.reflex.folkbildning.net/>

Digidel-nätverket

Kampanjen Digidel 2013 har under året omvandlats till ett nätverk där Folkbildningsrådet ingått i samverkansledningen och kunnat följa de aktiviteter som bland annat studieförbund och folkhögskolor svarat för inom nätverket av aktörer där Folkbildningsrådet samverkar kring de aktiviteter som folkhögskolor och studieförbund gör inom det nationella Digidelnätverket. Under Digidelnätverkets medborgarvecka genomfördes

ett nätverksmöte kring e-tjänster, digital delaktighet och demokrati. Studieförbund och folkhögskolor har vidare deltagit i den EU-omfattande Get-on-line-week. Samverkan har skett med bland annat lokala folkbibliotek och organisationen Seniornet samt i samband med Internetdagarna med .SE, Stiftelsen för internetinfrastruktur.

Utveckling av Folkbildningsnätet

Digital tillgänglighet har varit i fokus för Folkbildningsnätet under 2014. Det två och ett halvt år långa projektet för digital tillgänglighet avslutades med en nationell konferens för kunskaps- och erfarenhetsutbyte under våren med ett 90-tal deltagare. Folkbildningsnätets hemsida, folkbildning.net, har fått helt ny grafisk design och funktionalitet med inriktning på att vara digitalt tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Material som artiklar, studiematerial etc. har skapats med inriktning att

öka förståelsen och kunskapen inom folkbildningen om vad som krävs för att åstadkomma digital tillgänglighet för denna grupp deltagare i folkbildningsverksamheten.

Folkbildningsnätet har också arbetat med kursutveckling, strategier för spridning av samt ökade möjligheter för användarna att skapa och dela material.

Folkbildningsrådet

Box 38074, 100 64 Stockholm

Tel: 08-412 48 00

info@folkbildningsradet.se

www.folkbildningsradet.se